

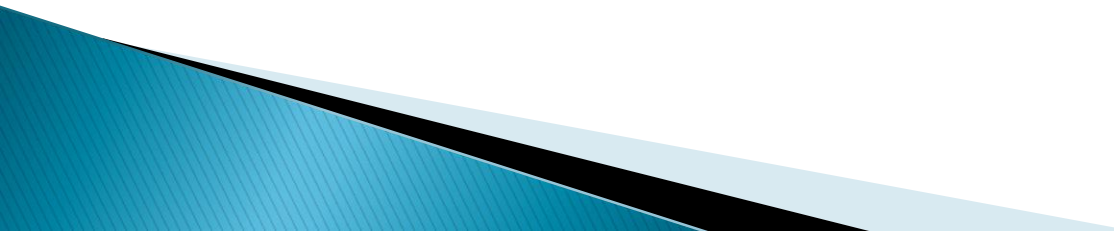
Problemy z danymi

Stanisław Cichocki

Natalia Nehrebecka

Zajęcia 11-12

Plan zajęć

1. Zmienne pominięte
 2. Zmienne nieistotne
 3. Obserwacje nietypowe i błędne
 4. Współliniowość
-

1. Zmienne pominięte

Zmienne pominięte

- Mamy 2 modele:

$$y = X_1\beta_1 + u \quad (1)$$

$$y = X_1\beta_1 + X_2\beta_2 + \varepsilon \quad (2)$$

- Potencjalnie każdy z tych modeli może prawidłowo opisywać zmienną y problemy gdy przy liczeniu estymatorów zastosujemy niewłaściwy model
- Załóżmy, że estymujemy model (1) a prawdziwy jest model (2)

Zmienne pominięte

- Zakładamy, że $\beta_2 = 0$ gdy w rzeczywistości $\beta_2 \neq 0$
- Przypadek ten nazywamy problemem **zmiennych pominiętych** (omitted variables)

Zmienne pominięte

- $\hat{\beta}_1$ - estymator MNK wektora parametrów w modelu (1)
- Załóżmy, że prawdziwy jest model (2)

$$\begin{aligned}\hat{\beta}_1 &= (X_1' X_1)^{-1} X_1' y = (X_1' X_1)^{-1} X_1' (X_1 \beta_1 + X_2 \beta_2 + \varepsilon) \\ &= \beta_1 + (X_1' X_1)^{-1} X_1' X_2 \beta_2 + (X_1' X_1)^{-1} X_1' \varepsilon\end{aligned}$$

Zmienne pominięte

- $$E(\hat{\beta}_1) = \beta_1 + (X_1'X_1)^{-1}X_1'X_2\beta_2 + (X_1'X_1)^{-1}X_1'E(\varepsilon)$$
$$= \beta_1 + (X_1'X_1)^{-1}X_1'X_2\beta_2$$

- Jeśli więc pominiemy istotne zmienne estymator nie jest estymatorem nieobciążonym

- Obciążenie:
$$E(\hat{\beta}_1) - \beta_1 = (X_1'X_1)^{-1}X_1'X_2\beta_2$$

Zmienne pominięte

- Dwa przypadki, dla których pominięcie zmiennej nie powoduje obciążenia estymatora

a) $\beta_2 = 0$

b) $X_1'X_2 = 0$ - zmienne pominięte nie są skorelowane ze zmiennymi objaśniającymi, które zostały uwzględnione w modelu

Zmienne pominięte

- Obciążenie może prowadzić do:

a) Uznania za zmienną istotną zmiennej, która nie ma żadnego wpływu na zmienną zależną **————→** najgorszy przypadek

b) Przeszacowania/niedoszacowania wpływu zmiennej objaśniającej na zmienną objaśnianą

Zmienne pominięte

- Kierunek obciążenia dla najprostszego przypadku (model ze stałą i jedną zmienną objaśniającą, pominięta jedna dodatkowa zmienna objaśniająca):

$$E(\hat{\beta}_1) - \beta_1 = \beta_2 \frac{s_{x_2}}{s_{x_1}} \rho_{x_1 x_2}$$

gdzie:

s_{x_1}, s_{x_2} - wariancja empiryczna x_1, x_2

$\rho_{x_1 x_2}$ - wsp. korelacji między x_1 a x_2

Zmienne pominięte

- Kierunek obciążenia dla najprostszego przypadku (model ze stałą i jedną zmienną objaśniającą, pominięta jedna dodatkowa zmienna objaśniająca):

Przypadek	Wpływ zmiennej pominiętej na zmienną zależną	Korelacja między zmienną pominiętą a zmienną niezależną	Znak obciążenia
I	+	+	⊕ (przeszacowanie)
II	-	-	⊕
III	+	-	⊖ (niedoszacowanie)
IV	-	+	⊖

2. Zmienne nieistotne

Zmienne nieistotne

- Mamy 2 modele:

$$y = X_1\beta_1 + u \quad (1)$$

$$y = X_1\beta_1 + X_2\beta_2 + \varepsilon \quad (2)$$

- Załóżmy, że estymujemy model (2) a prawdziwy jest model (1)
- Zakładamy, że $\beta_2 \neq 0$ gdy w rzeczywistości $\beta_2 = 0$
- Przypadek ten nazywamy problemem zmiennych nieistotnych

Zmienne nieistotne

- Estymator β_1 nieobciążony, ale będzie miał większą wariancję niż estymator uzyskany na podstawie modelu (1)
- Inaczej mówiąc, w modelu w którym występują zmienne nieistotne estymator MNK ma wyższą wariancję niż w modelu, z którego usunięto zmienne nieistotne

Zmienne nieistotne

- Usuwamy z modelu zmienne nieistotne bo:
 - a) Poprawia to precyzję oszacowań parametrów przy zmiennych istotnych (estymator MNK ma mniejszą wariancję)
 - b) Uzyskujemy uproszczenie modelu

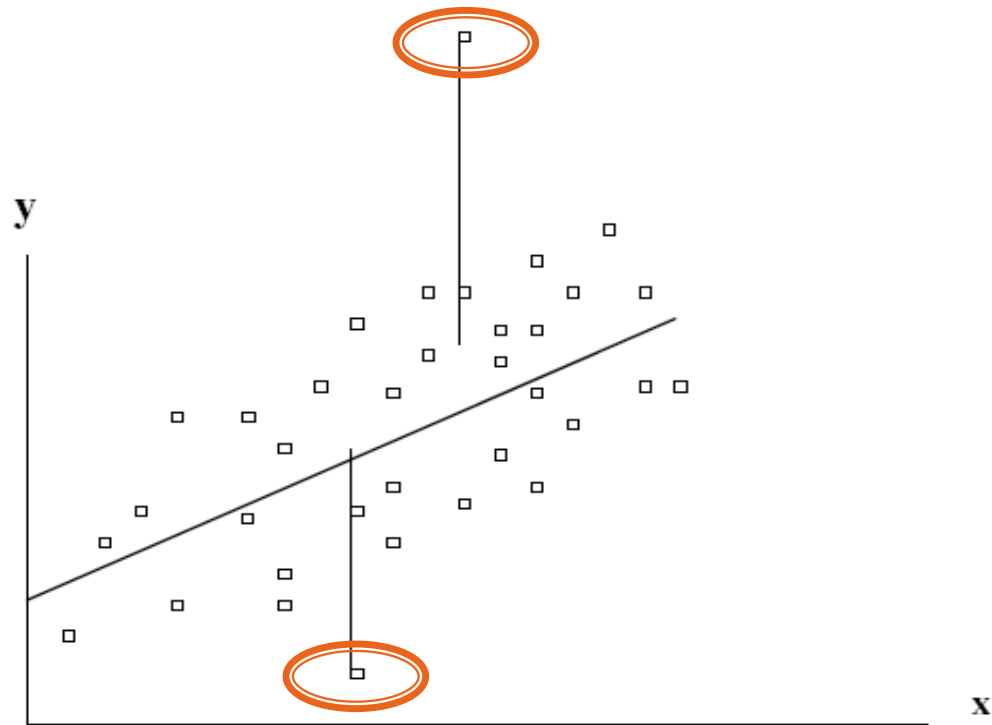
3. Obserwacje nietypowe i błędne

Wykrywanie obserwacji nietypowych

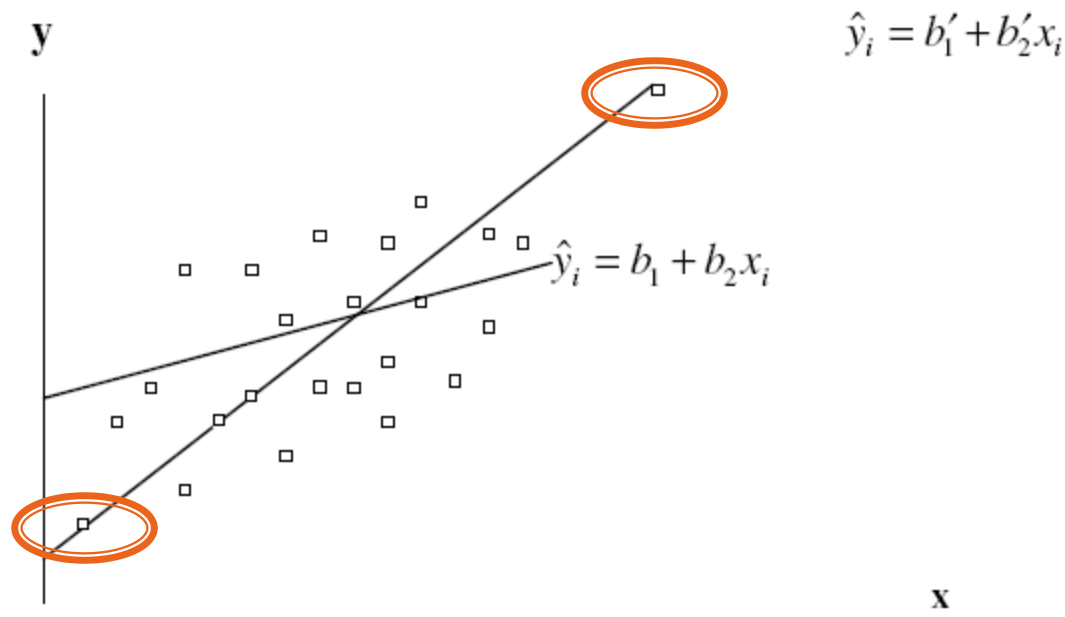
Można wyróżnić następujące rodzaje obserwacji nietypowych:

- ▶ Pierwszy ich rodzaj zwany **nietypowymi obserwacjami zmiennej objaśnianej** charakteryzuje się nieoczekiwanie **dużymi resztami**.

Wykrywanie obserwacji nietypowych

- ▶ Drugi rodzaj, to tak zwane **nietypowe obserwacje zmiennych objaśniających** lub punkty dźwigniowe (leverage points).
- ▶ Cecha charakterystyczna punktów dźwigniowych jest ich znaczne oddalenie od środka zmienności zmiennych objaśniających, co istotnie wpływa na wyznaczone oceny parametrów przy jednocześnie małej wielkości reszty

Obserwacje nietypowe i błędne

- **Obserwacja nietypowa** charakteryzuje się nietypowymi na tle pozostałych obserwacji cechami
 - Mechanizm, który w przypadku tej zmiennej generuje zmienną zależną jest mechanizmem opisywanym przez model
 - **Obserwacja błędna** jest obserwacją, której powstania nie da się wytłumaczyć w ramach teoretycznego modelu ekonomicznego stanowiącego podstawę estymowanego modelu
 - Obserwacje błędne często pojawiają się w wyniku pomyłek przy wpisywaniu obserwacji do bazy danych
-

Obserwacje nietypowe i błędne

- Niekiedy jednak obserwacje błędne są rzeczywistymi obserwacjami, związanymi z **pewnymi nietypowymi zdarzeniami**, które nie mogą być wyjaśnione za pomocą naszego modelu
- Wpływ obserwacji nietypowej/błędnej na wynik regresji zależy od tego na ile ta obserwacja pasuje do prostej regresji
- Najbardziej niepokojąca jest sytuacja gdy obserwacja ma nietypowe wartości dla zmiennych niezależnych i słabo pasuje do prostej regresji

Obserwacje nietypowe i błędne

- Na podstawie samego modelu nie da się ustalić, które obserwacje są błędne $\longrightarrow$ fakt, że obserwacja nie pasuje do modelu nie może być powodem do jej usunięcia $\longrightarrow$ tak postępując zawsze udawałoby się nam uzyskać dobrze dopasowany model (usuwając obserwacje, które nie pasują do modelu)
- Część obserwacji możemy uznać za błędne na podstawie teorii
np. zmienna *wiek* przyjmuje dla pewnych obserwacji wartości ujemne
 $\longrightarrow$ wiemy, że wiek musi przyjmować wartości dodatnie więc obserwacja błędna

Wykrywanie obserwacji nietypowych

W zależności od wielkości **reszty** i **dźwigni** dla danej obserwacji, możemy wyróżnić trzy interesujące grupy obserwacji:

- ▶ duża reszta,
 - ▶ leverage points (duża dźwignia),
 - ▶ influential points (duże wartości zarówno reszty, jak i dźwigni).
- Wszystkie takie obserwacje powinny być dokładnie zbadane: mogą być rezultatem błędu przy wprowadzaniu danych, reprezentować dane spoza badanej populacji lub też zarejestrowane w nadzwyczajnych okolicznościach.
- Mogą jednak również zawierać kluczowe dla nas informacje, zatem nie należy ich lekka ręką usuwać ze zbioru.

Obserwacje nietypowe i błędne

- Do stwierdzenia, czy zmienna jest nietypowa na tle pozostałych zmiennych używamy następujących statystyk:

a) Dźwignia (leverage):

$$h_i = \delta_i' X (X' X)^{-1} X' \delta_i$$

gdzie

$$\delta_i = [0, \dots, 0, 1, 0, \dots, 0]'$$

Obserwacje nietypowe i błędne

- Dla każdego modelu:

$$0 \leq h_i \leq 1$$

- Dla modelu ze stałą:

$$\frac{1}{N} \leq h_i \leq 1$$

Obserwacje nietypowe i błędne

- Nieformalna reguła mówi, że obserwacje można traktować jako nietypową gdy:

$$h_i \geq \frac{2K}{N}$$

- To, że obserwacja jest nietypowa nie oznacza, że posiada duże reszty, aby się o tym przekonać musimy przyjrzeć się **standaryzowanym resztom**

Obserwacje nietypowe i błędne

b) Standaryzowane reszty:

$$\hat{e}_i = \frac{e_i}{s\sqrt{1-h_i}}$$

- Uznaje się, że dla nietypowej obserwacji: $\left| \hat{e}_i \right| > 2$

- Jednak (jeżeli błąd losowy ma rozkład normalny), to statystycznie dla ok. 5% obserwacji $\left| \hat{e}_i \right| > 2$

Obserwacje nietypowe i błędne

- Niepokojące jest nie tyle fakt występowania dużych reszt, ile raczej występowanie dużych wartości reszt dla obserwacji nietypowych (o dużych dźwigniach)

Obserwacje nietypowe i błędne

- Odległość Cooka $\longrightarrow$ mierzy wpływ pojedynczej obserwacji na wynik regresji:

$$CD_i = \frac{\hat{e}_i^2}{K} \frac{h_i}{1 - h_i}$$

- Najbardziej wpływowe są obserwacje, która mają równocześnie duże h_i i $\hat{e}_i^2$

Obserwacje nietypowe i błędne

- Nieformalna zasada mówi, że powinniśmy uważnie przyjrzeć się obserwacjom, dla których:

$$CD_i > \frac{4}{N}$$

Obserwacje nietypowe i błędne

- Test wpływowych obserwacji **DFITS** :

$$DFITS_i = \hat{e}_i \sqrt{\frac{h_i}{1-h_i}}$$

Obserwacje nietypowe i błędne

- Nieformalna zasada mówi, że powinniśmy uważnie przyjrzeć się obserwacjom, dla których DFFITS :

$$DFITS_i > 2 * \sqrt{\frac{K}{N}}$$

Przykład

- ▶ R - stopa przestępczości; liczba przestępstw zanotowanych przez policję na 1 000 000 osób
- ▶ Age - liczba mężczyzn w wieku 14-24 lata na 1 000 mieszkańców
- ▶ Ed - indeks mierzący wykształcenie, średnia liczba lat nauki dla osób powyżej 25 roku przemnożona przez 10
- ▶ Exo - wydatki na policję
- ▶ U2 - stopa bezrobocia mężczyzn w wieku 35-39 na 1 000 mieszkańców
- ▶ W - "bogactwo" wyrażone jako mediana zasobów majątkowych rodzin
- ▶ X - liczba rodzin na 1 000, których zarobki są poniżej $1/4$ mediany dochodów

Przykład

 gretl: model 15 _ □ ×

Plik Edycja Testy Zapisz Wykresy Analiza LaTeX

Model 15: Estymacja KMNK z wykorzystaniem 47 obserwacji 1-47
Zmienna zależna: r

	współczynnik	błąd standardowy	t-Student	wartość p	
const	-618,503	108,246	-5,714	1,19E-06	***
w	0,159565	0,0939003	1,699	0,0970	*
age	1,12518	0,350864	3,207	0,0026	***
ed	1,81786	0,480267	3,785	0,0005	***
ex0	1,05069	0,175224	5,996	4,78E-07	***
u2	0,828169	0,427399	1,938	0,0597	*
x	0,823571	0,181490	4,538	5,10E-05	***

Średnia arytmetyczna zmiennej zależnej = 90,5085
Odchylenie standardowe zmiennej zależnej = 38,6763
Suma kwadratów reszt = 17351,1
Błąd standardowy reszt = 20,8273
Wsp. determinacji R-kwadrat = 0,74784
Skorygowany wsp. R-kwadrat = 0,71001
Statystyka F (6, 40) = 19,7714 (wartość p < 0,00001)
Logarytm wiarygodności = -205,605
Kryterium informacyjne Akaike'a (AIC) = 425,21
Kryterium bayesowskie Schwarz (BIC) = 438,161
Kryterium infor. Hannana-Quinna (HQC) = 430,083

Przykład

$$DFFITS_i = 2 * \sqrt{K/N}$$

$$= 2 * \sqrt{7/47} = \pm 0,772$$

gretl: obserwacje dźwigniowe (leverage) i wpływowe (influence)

	reszty u	leverage 0<=h<=1	influence u*h/(1-h)	DFFITS
1	-10,44	0,099	-1,1491	-0,174
2	28,998	0,078	2,4668	0,429
3	23,492	0,210	6,2524	0,660
4	8,6422	0,214	2,3509	0,242
5	-3,3273	0,139	-0,5357	-0,068
6	-11,117	0,197	-2,7254	-0,293
7	15,205	0,109	1,8693	0,270
8	33,672	0,245	10,919	1,095
9	8,348	0,099	0,914	0,138
10	-4,7377	0,093	-0,48328	-0,075
11	54,544	0,157	10,126	1,359
12	17,623	0,076	1,4528	0,252
13	-21,494	0,137	-3,403	-0,443
14	-8,0781	0,100	-0,8984	-0,135
15	-8,4258	0,125	-1,2029	-0,162
16	-2,2307	0,126	-0,32118	-0,043
17	-1,2152	0,160	-0,231	-0,027
18	-23,521	0,109	-2,8639	-0,420
19	-37,518	0,113	-4,7658	-0,706
20	0,66408	0,217	0,18359	0,019
21	0,046354	0,098	0,0050633	0,001
22	-26,841	0,195	-6,4829	-0,716
23	30,345	0,138	4,8637	0,640
24	9,1817	0,115	1,1915	0,167
25	-8,8961	0,161	-1,7027	-0,202
26	15,648	0,215	4,2917	0,443
27	7,4682	0,212	2,012	0,207
28	-6,6246	0,147	-1,1379	-0,141
29	-38,306	0,307*	-16,999	-1,551
30	-1,3133	0,157	-0,24485	-0,029
31	1,3045	0,119	0,17665	0,024

4. Współliniowość

Współliniowość

- O współliniowości mówimy w przypadku występowania silnej korelacji między zmiennymi objaśniającymi → utrudnia to zidentyfikowanie zmiennej, która jest przyczyną zmiennej zależnej
- Wyróżniamy dwa typy współliniowości:
 - a) Dokładną współliniowość
 - b) Niedokładną współliniowość

Współliniowość

- O dokładnej współliniowości mówimy, gdy kolumny macierzy obserwacji są współliniowe $\implies$ jedna z kolumn macierzy jest kombinacją liniową pozostałych kolumn $\implies$ macierz $X'X$ jest osobliwa i wobec tego nieodwracalna
- Oznacza to, że jedna ze zmiennych niezależnych jest kombinacją liniową pozostałych zmiennych niezależnych i nie wnosi żadnej dodatkowej informacji do modelu $\implies$ powinniśmy usunąć ją z modelu
- Dokładna współliniowość jest wynikiem błędnej specyfikacji modelu

Współliniowość

- Przykład:

zmienne objaśniające w modelu:

a) $\ln(PKB)$,

b) $\ln(Liczba\ ludności)$

c) $\ln(PKB\ per\ capita)$

- Zmienna $\ln(PKB\ per\ capita)$ jest kombinacją zmiennej $\ln(PKB)$ i $\ln(Liczba\ ludności)$

Współliniowość

- O niedokładnej współliniowości mówimy, gdy występuje silna korelacja między zmiennymi objaśniającymi
- W przypadku danych ekonometrycznych występowanie korelacji między zmiennymi objaśniającymi jest regułą ➡ problemem jest nie samo występowanie korelacji lecz przypadek gdy jest ona bardzo silna ➡ obniża to precyzję oszacowań

Współliniowość

Statystyka służąca do wykrywania niedokładnej współliniowości nazywa się **współczynnikiem inflacji wariancji**:

$$VIF_k = \frac{1}{1 - R_k^2}$$

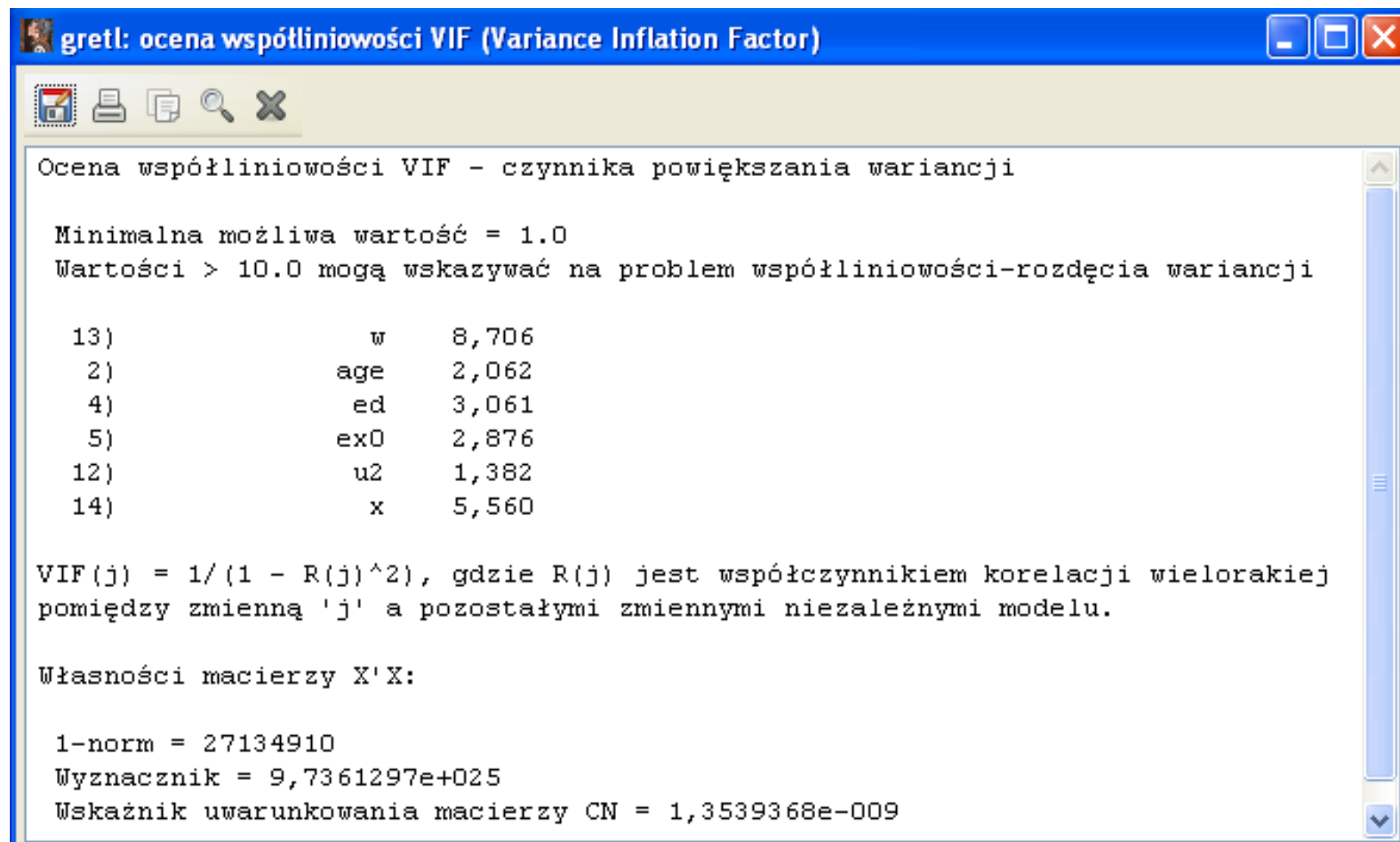
gdzie

R_k^2 - R^2 w regresji x_k na pozostałych zmiennych objaśniających

Współliniowość

- Wysokie wartości VIF (>10) dla zmiennych objaśniających sygnalizują występowanie silnej niedokładnej współliniowości między zmiennymi
- Rozwiązaniem problemu silnej niedokładnej współliniowości jest usunięcie zmiennej o najwyższym VIF , co powinno poprawić precyzję oszacowań przy pozostałych zmiennych
- Niedokładna współliniowość nie jest wynikiem błędnej specyfikacji modelu lecz wynika z własności konkretnego zbioru danych

Przykład

The image shows a screenshot of a software window titled "gretl: ocena współliniowości VIF (Variance Inflation Factor)". The window has a blue title bar and a toolbar with icons for home, print, copy, search, and close. The main text area contains the following content:

Ocena współliniowości VIF - czynnika powiększania wariancji

Minimalna możliwa wartość = 1.0
Wartości > 10.0 mogą wskazywać na problem współliniowości-rozdęcia wariancji

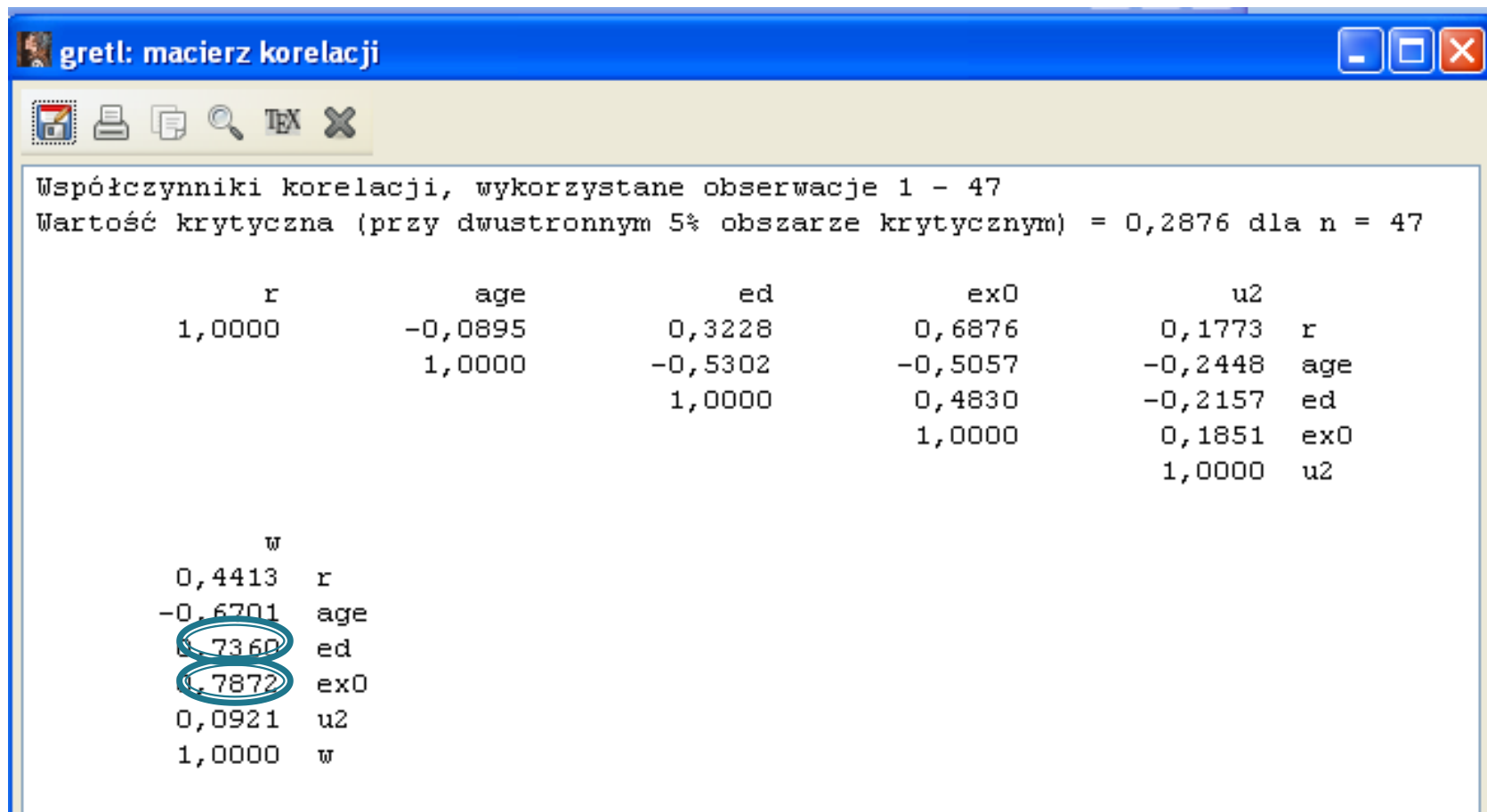
13)	w	8,706
2)	age	2,062
4)	ed	3,061
5)	ex0	2,876
12)	u2	1,382
14)	x	5,560

$VIF(j) = 1/(1 - R(j)^2)$, gdzie $R(j)$ jest współczynnikiem korelacji wielorakiej pomiędzy zmienną 'j' a pozostałymi zmiennymi niezależnymi modelu.

Własności macierzy $X'X$:

1-norm = 27134910
Wyznacznik = 9,7361297e+025
Wskaźnik uwarunkowania macierzy CN = 1,3539368e-009

Przykład

Pytania teoretyczne

1. Jakie są skutki pominięcia w równaniu regresji istotnych zmiennych objaśniających?
2. Jakie są efekty dodania w równaniu regresji nieistotnych zmiennych objaśniających?
3. Kiedy mówimy, że zmienne w modelu są dokładnie współliniowe? Jak można rozwiązać ten problem?
4. Jakie są konsekwencje niedokładnej współliniowości? Za pomocą jakiej statystyki można wykryć niedokładną współliniowość w modelu?
5. Co to jest obserwacja nietypowa? Kiedy obserwację nietypową można uznać za błędną?
6. Jakich statystyk używamy do wykrywania obserwacji nietypowych i błędnych?

Dziękuję za uwagę